



QORTI ĊIVILI PRIM'AWLA

ONOR. IMĦALLEF TONI ABELA LL.D.

Seduta ta' nhar il-Erbgħa, 8 ta' Mejju, 2024

Numru 6

Rikors Numru 649/20TA

Gasanmamo Insurance Limited (C3143) kif surrogata fid-drittijiet tal-assigurat tagħha Big Ben Interiors Limited (Claim N18003876) skond il-liġi u skond il-polza ta' assikurazzjoni

vs

Galletta Construction Limited (C 85008), V & C Contractors Limited (C 13748) u l-Aġenzija għall-Infrastruttura Malta in solidum bejniethom

Il-Qorti:

Rat ir-rikors ġuramentat ta' Gasanmamo Insurance Limited (is-Socjeta' Attriċi) tad-29 ta' Lulju 2020 li permezz tiegħu ppremettiet u talbet is-segwenti:

1. Illi fil-lejl bejn il-31 ta' Ottubru 2018 u l-1 ta' Novembru 2018 seħħ incident billi daħlet kwantita' ta' ilma fil-fond 223-225 Triq Naxxar, Birkirkara li hija proprjeta' posseduta minn Big Ben Interiors Limited.
2. Illi b'rizultat ta' dan l-incident, seħħet ħsara konsiderevoli fil-proprjeta' u fil-merkanzija li kienet stivata ġewwa l-imsemmija proprjeta'. Illi tali ħsarat ġew kwantifikati fis-somma ta' €199,048.25 u l-esponenti bħala

assigurazzjoni tal-imsemmija soċjeta' ikkumpensat lill-assigurat tagħha kif kellha obbligu li tagħmel skond il-polza u skond il-liġi u b'hekk giet debitament surrogata.

3. Illi t-tnixxiegħa ta' ilma seħħet minħabba illi barra fit-triq kienu qed isiru xogħolijiet ta' tħaffir ta' trinka. Dak iż-żmien għamlet kwantita' kbira ta' xita u l-intimati, li kienu responsabbli għal dawn ix-xogħolijiet, ma ħadux il-prekawżjonijiet xierqa u opportuni sabiex jaċċertaw illi fl-event simili, ikun hemm *routing* xieraq u opportun tal-ilma li jaqa' fit-triq.
4. Illi minħabba dan in-nuqqas, l-ilma li dak fl-inħawi huwa magħruf li jkun konsiderevoli, dañal fl-imsemmija trinka u ppenetra minn taħt l-art ġewwa l-pedamenti u nixxa direttament fl-imħażen fuq imsemmija.
5. Illi għalhekk l-intimati m'għamlux ix-xogħolijiet skond l-arti u s-sengħa u ma ħadux il-prekawżjonijiet xierqa u opportuni sabiex jaċċertaw illi b'riżultat tax-xogħolijiet li kienu qed isiru, huma ma jirrekawx ħsara u danni lil terzi u għalhekk huma legalment responsabbli għall-akkadut.
6. Illi l-esponenti inkarigaw lil-Perit Alfred Grech, technician Simon Spiteri u s-surveyor Jason Vassallo sabiex jikkonstataw il-fatti relattivi għal każ u jevalwaw id-danni u għal dan is-servizz l-esponenti inkorrew spiża ta' €165:20, €441:32 u €4513:50 għad-drittijiet u spejjeż tagħhom rispettivament.
7. Illi l-intimat ġew debitament interpellati sabiex jagħmlu tajjeb għal tali ħsarat permezz ta' ittra uffiċjali mibgħuta fl-20 ta' Novembru 2018 mill-Big Ben Interiors Limited u ittra uffiċjali sussegwenti mibgħuta mill-esponenti, fit-13 ta' Ġunju 2019 (ittra uffiċjali 2204/19) fejn ġew interpellati sabiex iħallsu l-ħsarat li ġew hekk likwidati iżda l-intimati baqgħu inadempjenti.

Għaldaqstant igħidu l-intimati għaliex din l-Onorabbli Qorti m'għandiex:

- i. Tiddikjarahom solidarjament responsabbli għall-ħsarat ikkawżati fuq imsemmija;
- ii. Tikkundanna lill-intimati sabiex iħallsu s-somma komplessiva ta' €204,168:27 rappreżentanti d-danni (€199,048.25) kif wkoll l-ispejjeż inkorsi mir-rikorrenti indikati fil-paragrafu (6) relattivi għal claim;
- iii. Tikkundanna lill-intimati sabiex iħallsu l-interessi relattivi fuq id-danni b'effett mid-data tal-preżentata tal-ittra uffiċjali tat-13 ta' Ġunju 2019 sad-data ta' pagament effettiv.

Bl-ispejjeż kontra l-intimati li minn issa huma nġunti għas-subizzjoni."

Rat ir-risposta ġuramentata tal-Aġenzija għall-Infrastruttura Malta (l-Aġenzija konvenuta) tas-26 ta' Awwissu 2020 li permezz tagħha wiegħbet u eċċepiet is-segwenti:

- “1. Preliminarjament, bis-sahha tal-Kapitolu 355 tal-Ligijiet ta' Malta, l-entita' kompetenta inkarigata mix-xogħlijiet koncernanti servizzi tal-ilma hija l-Korporazzjoni tas-Servizzi tal-Ilma, li kienet qed tezegwixxi u tissupervizza x-xogħlijiet in kwistjoni, u konsegwentement l-Aġenzija eċċipjenti mhijiex il-legittimu kontradittur u ghandha tigi liberata mill-osservanza tal-gudizzju.
2. Bla hsara għall-premess, l-Aġenzija eċċipjenti mhijiex responsabbli għad-danni reklamati mill-atturi, u f'kull kaz jispetta lill-atturi jipprovaw li l-Awtorita' esponenti tahti għal xi nuqqasijiet li jrenduha responsabbli għad-danni pretizi minnhom.
3. B'zieda mal-premess, u dejjem bla pregudizzju l-atturi ghandhom igibu l-ahjar prova tad-danni pretizi minnhom.
4. Minghajr pregudizzju ukoll, u f'kull kaz, it-talbiet attrici huma nfondati fil-fatt u kif ukoll fil-ligi.
5. Salv eccezzjonijiet ulterjuri.”

Rat ir-risposta ġuramentata ta' Galletta Construction Limited (il-konvenuta Galletta) tat-28 ta' Awwissu 2020 li permezz tagħha wiegħbet u eċċepiet is-segwenti:

“Illi s-socjeta intimata tirrespingi bil-qawwa kollha t-talbiet tas-socjeta attrici bhala infondati fil-fatt u fid-dritt u dan għar-ragunijiet segwenti:

1. Illi jirrisulta ampjament illi s-socjeta intimata itterminat ix-xogħolijiet ta' appalt fuq inkariku dirett ta' Transport Malta sa qabel is-26 ta' Ottubru 2018 fejn saħansitra hemm dokumentazzjoni opportuna li tikkonferma li sar il-kejl u l-klakoli tax-xogħolijiet mill-appaltaturi u l-appaltant u għalhekk is-socjeta intimata mhijiex certament il-legittimu kontradittur, Vide **Dokument AM1**.
2. Illi l-kuntratt ta' appalt bejn Transport Malta u s-socjeta intimata hawn anness u esebit bhala **Dokument AM2** jikkonferma li l-appalt kellu jgħoddi sat-30 ta' Ottubru 2018, u kwindi qabel id-data tal-imsemmi sinistru mertu tal-kawza. (Vide **Dok AM2** pagna numru 2) u dak li in

effetti kull responsabilita in segwitu, certament ma tistax tigi attribwita lis-socjeta intimata.

3. Illi inoltre l-appalt ma kienx jinkludi ripristinar u tarmac works sabiex jinghalqu t-trenching works stante li dan ix-xoghol ma kienx inghata minn Transport Malta lis-socjeta intimata.
4. Illi minghajr pregudizzju ghall-premess jirrisulta ampjament illi l-proprjeta tal-assigurat tas-socjeta attrici ma kellha **ebda water proofing** (membrane inesistenti) fil-proprjeta taghha u ghalhekk certament ma jistax jigi attribwit skular tal-ilma tax-xita (water ingress) meta l-istess proprjeta kienet minn dejjem esposta ghal dan it-tip ta' periklu meta l-inhawi huma maghrufa ghall-kwantita kbira tal-ilma meta tkun ix-xita. Illi inoltre pagna 3 Figure 2 tad-Dokument A juri sit tal-kostruzzjoni fi stat bikri tal-kostruzzjoni bil-hitant tal-appogg esposti u l-pedamenti miftuha magemb il-proprjeta tal-assikurat. L-istess kalamita setghet possibilment u wisq probabbli giet ikkawzata mis-sit tal-kostruzzjoni biswit il-proprjeta tal-assikurat kif kkonfermat b'aktar dettal fid-**Dokument AFV** anness mal-ittra ufficjali 4127/18 tal-20 ta' Novembru 2018 fejn jidher car sit ta' kostruzzjoni deskritt bhala "Bingo and Coffee Shop Balzan Valley". Illi ghalhekk certament kellhom jigu nterpellati terzi zviluppaturi tal-istess fond u raguni ulterjuri ghaliex l-intimata socjeta mhijiex il-legitimu kontradittur.
5. Illi inoltre dan, u minghajr pregudizzju ghall-premess it-trinka maghmula fuq l-inkariku ta' Transport Malta kienet madwar metru l-isfel mill-wicc tat-triq kif jikkonfermaw id-diversi ritratt fl-atti tal-kawza, mentri il-basement tal-assikurat jinstab madwar sular taht il-livell tat-triq u certament sas-26 ta' Ottubru 2018 s-socjeta intimata kienet diga esplikat l-inkariku tax-xogholijiet kollha u sahsitra ghalqet ix-xogholijiet tat-trinek bil-leanmix.
6. Illi inoltre s-socjeta' attrici fl-ittra ufficjali 2204/19 tat-13 ta' Gunju 2019 Dok GA12 jinterpella diversi persuni u entitajiet minghajr ma ghamel indagni serja tal-kaz u litteralment jittenta jipponta li jaddebita r-responsabilita akkost li jiggustifika l-hlas maghmul mill-assikurazzjoni b'mod irregolari u abbusiv.
7. Illi minghajr pregudizzju ghall-premess is-socjeta attrici naqset illi tinterpella lis-socjetajiet assikuratrici ta' kull entita u persuna involuta meta hija ghazlet li tinterpella diversi entitajiet minghajr ma interpellat ebda socjeta assikuratrici meta kull parti kienet ufficjalment identifikabbli meta dawn ix-xogholijiet pubblici huma kollha ta' dominju pubbliku u kwindi skartat kwalsiasi tip ta' skrutinju dwar il-quantum tad-danni li huwa ghaldaqstant rigorosament ikkontestat.

8. Illi l-ingress tal-ilma ma kienx ta' tali entita li jikkawza danni lill-oggetti mahzuna fl-imsemmi basement meta l-ilma ghola biss madwar 40 centimetru kif jikkonfermaw l-istess ritratti in atti (vide **Dok A pagna 10,11, u 12**) li juru diversa merkanzija intatta u l-gholi tal-livell tal-ilma (vide **Dokument GA 12 pagna 39 sa 50** li jikkonferma l-livell tal-ilma kien baxx u id-danni reklamati jindikaw abbuz serju in kwantu quantum pretis).
9. Illi **Dokument GA 2** jikkonferma ukoll it-tesi b'diversi ritratti li juru kemm kwantita kbira tal-oggetti mertu tal-claim ma sofrew ebda hsarat.
10. Illi **Dokument AF** anness mal-ittra ufficjali 2204/19 tat-13 ta' Gunju 2019 li huwa rapport redatt mill-Perit Fenech Vella li jikkonferma li acceda immedjatament fil-post tal-incident, juri ritratt (Flooding in garage) li jindika l-livell tal-ilma u s-sinjali tal-gholi li dan ihalli f'kazijiet simili li jikkonferma kemm l-gholi tal-ilma kien aktarx madwar 40 centimetru u kwindi l-entita tad-danni ghall-oggetti kienu f'livell ghola minn dan l-gholi li huwa certament kontestat.
11. Illi mill-imsemmi rapport mhuwiex car jekk il-basement tal-assikurat kellu jew ma kellux pompi adegwati ghall-ilma stante li huwa basement fi triq li tinstab f'Wied u li hija rinomata ghall-gharar fis-snin qabel l-incident.
12. Illi s-socjeta intimata titlob il-hatra ta' Periti Independent sabiex jezaminaw l-evidenza u jaghtu l-pariri teknici taghhom in vista sija tar-responsabilita u wisq aktar dwar l-entita tad-danni u l-quantum li umilment huwa vistosament abusiv.
13. Illi s-socjeta intimata tiriserva li titlob il-kjamat fil-kawza ta' kull persuna, entita u kull socjeta assikuratrici involuta.

Salv eccezzjonijiet ulterjuri.”

Rat ir-risposta ġuramentata tas-Socjeta V&C Contractors Limited (il-Konvenuta V&C) tas-17 ta' Settembru 2023 li permezz tagħha wiegħbet u eċċepiet is-segwenti:

- “1. Illi preliminarjament is-socjeta' attrici għandha tagħmel prova tas-surroga minnha allegata.

2. Illi fil-mertu u mingħajr preġudizzju għall-premess, is-soċjeta' esponenti mhix il-leġittima kontradittriċi tas-soċjeta' attriċi billi hi m'għamlet l-ebda xogħol ta' tħaffir ta' trinek fil-perijodu rilevanti għal din il-kawża fi Triq in-Naxxar, Birkirkara. Għalhekk is-soċjeta' esponenti tħarrket inutilment u għandha tiġi liberata mill-osservanza tal-ġudizzju.
3. Illi fi kwalsijasi każ u mingħajr preġudizzju għall-premess, is-soċjeta' attriċi jeħtiġilha tipprova l-*quantum* tad-danni minnha allegati.
4. Illi fi kwalsijasi każ u mingħajr preġudizzju għall-premess, m'hemm l-ebda solidarjeta' bejn is-soċjeta' esponenti.
5. Illi fi kwalsijasi każ u mingħajr preġudizzju għall-premess, it-talbiet attriċi huma infondati fil-fatt u fid-dritt.

Salvi eċċezzjonijiet ulterjuri.

Bl-ispejjeż."

Rat li l-Kawża ġiet ċeduta di fronte tal-konvenuta V&C u l-Aġenzija għall-Infrastruttura Malta b'nota tal-11 ta' Jannar 2024.

Rat l-atti u dokumenti kollha fil-Kawża.

Qrat u semgħet ix-xhieda prodotta fil-perkors tal-Kawża.

Rat li l-Kawża tħalliet għal-lum għas-Sentenza.

Punti ta' fatti

1. Fil-31 ta' Ottubru 2018 u fl-1 ta' Novembru 2018 niżlet kwantita' ta' xita. B'konsegwenza tal-ilmijiet li niżlu, il-propjeta' tas-Socjeta' Big Ben Interiors Ltd spiċċat inondata bi kwantitijiet kbar ta' ilma. Din is-Socjeta' hija l-assikurata tas-Socjeta' Attriċi.
2. Minħabba dan l-incident is-Socjeta' Big Ben Interiors Ltd soffriet ammont sostanzjali ta' danni fil-merkanzija u anke fil-ħwejjeġ mobbli li kien

hemm fil-basement tagħha fost oħrajn anke xi vetturi. Il-ħsara kienet tammonta għal €199,048.25. Għalhekk bħala s-soċjeta' assikuratriċi, is-Soċjeta' Attriċi ħallset lis-Soċjeta' Big Ben Interiors Ltd qua assikuratriċi tal-istess u b'hekk mis-Soċjeta' Attriċi ħasbet anke biex tkun issurrogata fid-drittijiet tas-Soċjeta' Big Ben Interiors Ltd.

3. Dak in-nhar li ppenetra l-ilma fil-propjeta' tas-Soċjeta' Big Ben Interiors Ltd kienet tħaffret trinka mill-konvenuta Galletta u dan fuq inkarigu ta' Trasport Malta li ma hiex parti għal dawn il-proċeduri.

4. Issa t-triq fejn tħaffret din it-trinka, Triq il-Wied, hija notorjament magħrufa għalkemm tagħmel ilma fil-maltemp. Is-Soċjeta' Attriċi qed issostni li l-ilma li daħal fil-propjeta' tal-assikurata tagħha kien minħabba x-xogħol ħażin li għamlu l-konvenuti peress li ma ħadux il-prekawzjonijiet neċessarji biex ma jikkaġunawx ħsara lil terzi.

5. Illi għalhekk b'din il-kawża s-Soċjeta' Attriċi qed titlob il-ħlas mingħand il-konvenuti qua surrogata tas-Soċjeta' Big Ben Interiors Ltd u dan fl-ammont imħallas lil din l-aħħar Soċjeta'.

Punti ta' Liġi

6. Il-punt legali involut ma hux wieħed komplikat. Kulħadd huwa mistenni li jagħmel xogħlu sew mingħajr ma jagħmel ħsara lil ħaddieħor u jekk hekk jagħmel ħsara irid jagħmel tajjeb għaliha. Dan il-ħsieb huwa rifless fis-segwenti tlett artikoli tal-Kodiċi Ċivili:

“1031. Iżda, kull wieħed iwieġeb għall-ħsara li tigi bi ħtija tiegħu.

1032. (1) *Jitqies fi htija kull min bl-għemil tiegħu ma jużax il-prudenza, id-diliġenza, u l-ħsieb ta' missier tajjeb tal-familja.*

(2) *Ħadd ma jwieġeb, fin-nuqqas ta' dispożizzjoni espressa tal-liġi, għall-ħsara li tigri minħabba nuqqas ta' prudenza, ta' diliġenza jew ta' ħsieb fi grad akbar.*

1033. *Kull min, bil-ħsieb jew mingħajr ħsieb li jagħmel deni, għax ikun irid jew b'nuqqas ta' diliġenza, ta' prudenza jew ta' ħsieb, jagħmel jew jonqos li jagħmel xi ħaġa li biha jikser xi dmir impost mil-liġi, hu obligat għall-ħlas tal-ħsara li tigri minħabba f'hekk."*

7. Fis-Sentenza fl-ismijiet Dr. Remigio Zammit Pace noe -vs- Reginald Fava et noe et, deċiża fil-25 ta' Marzu 2004, il-Qorti qalet hekk fir-rigward ta' obbligi imsemmija:-

"L-istess liġi hi mbagħad daqstant ieħor kategorika u ċara dwar il-punt illi "kull min mingħajr ħsieb li jagħmel jew jonqos li jagħmel id-doveri imposti mill- liġi, huwa obligat għall-ħsara li tigri minn hekk". Tali prinċipji jabraċċjaw l-attijiet ta' kummissjoni kif ukoll ta' omissjoni. Kif intqal fil-kawża "Bonnici vs Mizzi", deċiża minn din il-Qorti fit-28 ta' Marzu, 2003, b'approvazzjoni għal dak li ntqal f'gudikat anterjuri, "Si ha colpa ed il quasi delitto quando vi ha la violazione di un dovere od una volontaria omissione di diligenza, per cui non si prevedono le conseguenze della propria azione od omissione, e si viola il diritto altrui senza volerlo, ed anche senza avvedersene" (Vol.XXIV.I.172).

8. Issa tajjeb li nifhmu li l-obbligi imsemmija ma humiex eżawrenti għaliex kif ser naraw hemm liġijiet speċjali li jesigū obbligi oħrajn speċifiċi għas-sengħa li tkun qed tiġi eżerċitata jew minħabba ċ-ċirkostanzi partikulari għall-każ. Għalhekk il-prinċipji enuncjati fil-Kodiċi Ċivili huma ġenerali li fihom jissubentraw obbligi oħrajn speċifiċi kif ingħad.

Konsiderazzjonijiet

9. Kif diġa rilevat il-kawża ġiet ċeduta fil-konfront tas-Socjeta V&C Contractors Ltd u għalhekk kull kunsiderazzjoni li ser issir b'ebda ma tirreferi għaliha. Baqgħu fil-kawża l-konvenuta Galletta bħala l-kuntrattur li għamel ix-xogħolijiet tat-*trenching* u l-konvenuta Awtorita', li ma kienitx hi li kkuntrattat lis-Socjeta' Galletta anke jekk kellha interess f'dawn ix-xogħolijiet.

10. Il-Qorti tħoss, li kien ikun aħjar li l-azzjoni ġiet diretta kontra Transport Malta ukoll, li fl-aħħar mill-aħħar kienet din li ordnat ix-xogħolijiet u dan kif jirriżulta mill-provi (a' fol 215). Iżda il-Qorti tfakkar ukoll li dak li qiegħed ikun reklamant ma humiex dannjati kontrattwali iżda dannjati estra-kontrattwali naxxenti minn għemil delittwali minħabba xogħol mhux esegwit tajjeb u konformament mal-prinċipji fuq enuncjati. Minn eżami tal-kuntratt li hemm bejn il-konvenuta Galletta u Transport Malta xorta tista' tasal għall-konkluzjoni finali ta' din il-vertenza mingħajr aktar dewmien.

Il-mertu

11. Kwantu għall-prova tas-surroga biex is-Socjeta' Attriċi setgħet tinizja dawn il-proċeduri de propio mill-ewwel jingħad li d-dokument datat l-1 ta' Novembru 2018 jissodisfa r-rekwiżiti tal-Liġi (a' fol 169). F'dan ir-rigward artikolu 165 jiddisponi li *“Min iħallas id-dejn jidħol fil-jeddijiet tal-kreditur, b'konvenzjoni - (a) meta l-kreditur idaħħal floku l-persuna li mingħandha jjeħu l-ħlas fil-jeddijiet tiegħu kollha kontra d-debitur, basta li din is-surroga ssir espressament u flimkien mal-ħlas”*. Għalhekk din l-eċċezzjoni ser tkun miċhuda.

12. Il-Qorti tista' tibda biex tgħid li l-ilmiet li daħlu fil-fond tas-Socjeta' Big Ben Interiors Ltd tassew kienu frott ta' żewġ affarijiet li ġraw fl-istess epoka tal-inċident u cioe' l-ilma qawwi li għamel dak in-nhar u kif ukoll il-fatt li kien hemm it-trinka inkwistjoni u kienet mikxufa.

13. Bħala fatt ħadd mill-partijiet ma ħass li kellu jitlob il-ħatra ta' perit tal-Qorti biex jagħmel il-konstatazzjonijiet tekniċi ta' x'kienet il-kawża tal-ħsara irrekata. Għalhekk il-Qorti inevitabbilment kellha toqgħod fuq ir-rapporti tad-diversi esperti inkarigati mill-partijiet.

14. Il-Perit Josyln Micallef, impjegata tal-Water Services Corporation li ma hiex parti fil-Kawża tgħid li marret fuq il-post l-għada tal-inċident tispjega hekk: *“Minn naha ta' barra kien hemm trinek li ghadhom miftuhin li seta kkawza l-ilma jiskula minn gol-blat u baqa' niezel ghal gol-basement. Kif taf l-ilma jista' jghaddi minn gol-blat u wkoll kien ghad hemm plot li ghadha qed tinbena u jista' jkun li l-ilma skula l-ewwel go din il-propjeta' u*

imbaghad dahallu gol-propjeta' tieghu" (a' fol 268). Din ix-xhud tgħid li *"t-trinka kienet along the road minn fejn dahal l-ilma"* (a' fol 270).

15. Il-Perit Anthony Fenech Vella inkarigat mis-Socjeta' Big Ben Interiors Ltd jixhed hekk: *"pero' innutajt li l-ilma li jinzel minn Balzan Valley dejjem huwa enormi pero' minhabba li kien dan il-kanal, l-ilma waqa' f'dan il-kanal u fejn ma kienx ghadu inghata l-konkos fil-kanal, l-ilma kaxkar u qala' l-materjal li kien hemm. U l-punt esatt wara l-bini taghna, sibt li kien bhal art imhaffra bl-ilma stess, bl-azzjoni tal-ilma, miftuha lejn il-bini taghna. Ovvjament meta tara hekk, sens kommun, m'ghandekx ghalfejn toqghod tittawwal aktar. Id-dhul huwa minn dik iz-zona"* (a' fol 321 tergo). Rapport tal-Perit Anthony Fenech Vella għid li *"...it is my considered opinion that the cause of the flooding can be attributed to the unprotected culvert and that besides clear damage to the building and its contents which can only be assessed after the water is cleared"* (a' fol 324).

16. Minn naħa tiegħu l-Perit Alfred Grech, inkarigat mis-Socjeta' Attrici, jasal għall-konklużjoni ukoll li *"It is the opinion of Mr Grech that during the flooding of Balzan Valley Road, water was diverted into the trench excavated along Balzan Valley Road. With the trench totally flooded water infiltrated into the basement of the insured with such force causing flooding of all the basements of the insured...the trench along Valley Road was excavated, no water management was carried out by the contractors to divert any rain water run-off away. Coupled by the fact that the nature of*

the terrain under the said road is all made up ground which makes flooding easier” (a’ fol 18).

17. Eugenio Gauci jispjega ukoll li l-għada ġiet il-Perit inkarigata minn xi ħadd tal-Gvern u ordnat li t-trinka tingħalaq bil-konkos u baqgħet magħhom sakemm għamlu x-xogħol. Wara kien hemm maltempati oħrajn imma ma reġax daħal ilma (a’ fol 250).

18. Issa kif diġa’ rilevat il-Qorti ma ħatritx espert biex jirrelata dwar din il-vertenza iżda ser toqgħod fuq l-opinjoni ta’ diversi periti dwar l-episodju odjern. F’dan ir-rigward il-Qorti tfakkar li l-kamp ċivili għal dak li hu apprezzament tal-provi, il-kriterju ma huwiex dak jekk il-ġudikant assolutament jemminx l-ispjegazzjonijiet forniti lilu, imma jekk dawn l-istess spjegazzjonijiet humiex, fiċ-ċirkostanzi żvarjati tal-ħajja, verosimili. Dan fuq il-bilanċ tal-probabilitajiet, sostrat bażiku ta’ azzjoni ċivili, in kwantu huma dawn, flimkien mal-proponderanza tal-provi, ġeneralment bastanti għall-konvinċiment. Għax kif inhu paċifikament akkolt, iċ-ċertezza morali hi ndotta mill-preponderanza tal-probabilitajiet a’ differenza mill-grad aktar għoli ta’ prova fil-kamp penali. (Ara **Sentenza fl-ismijiet Farrugia vs Farrugia, deċiża minn din il-Qorti fl-24 ta’ Novembru, 1966**)

19. Għalhekk il-Qorti, mill-konklużjonijiet magħmula mid-diversi konklużjonijiet peritali presentati lilha fil-perkors ta’ din il-Kawża, tista’ serenement tasal għall-konklużjoni li l-innondazzjoni tal-fond tas-Socjeta’ Big Ben Interiors Ltd tassew seħħet minħabba ilmiet li daħlu b’konsegwenza tat-trinka li tħaffret fil-vicinanzi tal-fond mertu ta’ dawn il-

proċeduri. Il-konvenuta Galletta tipprova targumenta li dawn daħlu minn plot li kienet qed tinbena li tmiss mal-propjeta' tas-Socjeta' Big Ben Interiors Ltd, iżda minn imkien mill-provi ma hemm xi indizzju tekniku li dan huwa minnu.

20. Issa minn pjanta li esebixxa l-Perit David Vassallo jirriżulta li l-konvenuta V & C kellha tagħti l-asfalt u li x-xogħol isir bejn nofs Settembru u l-aħħar ta' Jannar 2020 u fejn si trattava ta' installazzjoni ta' *potable mains for WSC* ix-xogħol isir bejn il-bidu tal-2019 u l-aħħar ta' Lulju tal-istess sena (a' fol 369). Dan jixhed ukoll li fid-data tal-inċident il-konvenuta V & C ma kienux bdew jaħdmu u kien sena wara li daħlu biex jagħmlu x-xogħol (a' fol 373 tergo u a' fol 377). Mill-pjanta l-oħra esebita mill-istess Perit jirriżulta ċar li bejn Awwissu 2018 u l-aħħar tal-2018 kienet is-Socjeta' Galletta li kienet qed tagħmel ix-xogħolijiet (a' fol 380). Għalhekk huwa ċar li din it-trinka kienet imħaffra mis-Socjeta' Galletta.

21. Joslyn Micallef tixhed hekk: "*Jien dejjem nghidilhom lill-kuntrattur minhabba li hemm hekk nafu li hija triq li jingabar hafna ilma kont navzah lill-kuntrattur kont nghidlu isma wara li tixhet certu tul ta' pajpijiet dejjem ordom bil-konkos*". Din tgħid li fit-trinka kien hemm il-pajpijiet fiha (a' fol 271). Din il-Perit tkompli tgħid li t-trinka ma kienx fiha konkos "*u ghalhekk skula l-ilma*" (a' fol 272).

22. Di piu' jigi osservat li fil-kuntratt bejn is-Socjeta' Galletta tal-15 ta' Awwissu 2018 hemm speċifikament imniżżel f'artikolu 3 li "*The contractor shall continue with the expeditious execution of the Works and shall*

complete the same by not later than the end of September 2018, herein after referred to as 'the completion date' (a' fol 216). Presumibilmente il-ħsieb kien li ma jilħaqx jidħol l-istaġun tax-xita iżda minkejja dan il-konvenuta lestiet ix-xogħol fit-30 ta' Ottbru 2018 u x-xita niżlet bejn il-31 ta' Ottubtu 2018 u l-1 ta' Novembru 2018 meta t-trinek kienu għadhom mikxufin (a' fol 209).

23. Is-Socjeta' Galletta teċċepixxi li l-appalt li ħadet ma kienx jinkludi ripristinar u *tarmac works* sabiex jingħalqu u *t-trenching works* stante li dan ix-xogħol ma kienx ingħata minn Transport Malta lilha. Din is-socjeta' tgħid ukoll li hi ma hiex il-leġittimu kontradittur għaliex il-kejl u l-kalkolu tax-xogħolijiet sar minnha u mill-appaltant u cioe' Transport Malta.

24. Kwantu għall-aħħar asserzjoni diġa' ġie rilevat li d-danni li qed ikunu reklamati huma extra-kuntrattwali u dak li għandha quddiemha ma hiex kwistjoni ta' kejl u kalkolu ta' xogħolijiet iżda ta' xogħolijiet li ma ġewx esegwiti skond l-arti u sengħa.

25. Dwar l-obbligu li jimtlew it-trinek wieħed irid jeżamina l-kuntratt ta' appalt biex jara jekk il-*backfilling* kienx eskluż, għaliex jekk hu hekk tassew ma kienx obbligu tas-Socjeta' Galletta li timlih. (Ara **Sentenza tas-27 ta' Ġunju, 2014 Appell Ċivili, fl-ismijiet Vella Group Limited -vs- AX Construction Ltd u Sentenza tal-PA tat-22 ta' Marzu, 2013 fl-ismijiet Alfred Mizzi -vs Kunsill Lokali tal-Gudja**).

26. Għalhekk kwantu li ma kienx hemm dan l-obbligu tas-Socjeta' Galletta li timla dawn it-trinek, issir referenza għall-artikolu 6 tal-kuntratt fejn hemm speċifikament imniżżel li *“The contractor shall fulfil all the obligations imposed by the New Roads and Road Works Regulations (S. L 499.57).”*

27. Issa skond regolament 1.(1) ta' dan Avviż Legali: *“An application for the granting or renewal of any of the permits prescribed by these regulations shall not be processed by the Authority where the application:*

(a) is not submitted on the prescribed form,

(b) is not accompanied by the prescribed fee, or

(c) is not accompanied by the information and, or documents requested by the Authority, including:

(i) a copy of an insurance certificate covering such works,

(ii) a proper site plan (an A4 extract from the 1988 1:2500 scale survey sheet), endorsed by a qualified civil engineer showing clearly the location of the proposed works,

(iii) a written agreement to back fill and restore the surface of the road to specifications set by the Authority and in accordance with the conditions specified in the permit.” (Emfażi tal-Qorti).

28. Il-Qorti eżaminat il-ftehim inkwistjoni u jirrisulta fis-summary sheet li s-Socjeta' Galletta kellha titħallas għal “Trench & Backfilling Works”(a' fol 221). Fid-*description of work* ukoll hemm imniżżel *“including but not limited*

to excavation in any type of ground support , backfilling, reinforced concrete base...” (a’ fol 224 emfaži tal-Qorti).

29. Skont din il-Qorti għalhekk dawn it-trinek kellhom jerġgħu jimtlew u dan kuntrarjament għal dak li teċepixxi s-Socjeta’ Galletta. Għalhekk dak li qalet il-Perit Joslyn Micallef jagħmel sens ħafna u f’dan ir-rigward il-konvenuta Galletta ma għandhiex raġun. Meta naqset li timla dawn it-trinek naqset mill-obbligi tagħha u b’kawża ta’ hekk daħal l-ilma fil-fond tas-Socjeta’ Big Ben Interiors Ltd.

30. Imma hemm ukoll fattur ieħor li jrid ikun ikkunsidrat, jekk minn naħa tagħha l-kumpanija Big Ben Interiors Ltd ħaditx ħsieb il-ħajt minn fejn daħal l-ilma permezz ta’ membrane jew tal-inqas qatran. F’dan ir-rigward Eugenio Gauci, Direttur tas-Socjeta’ ta’ Big Ben Interiors Ltd, jixhed li qatt ma kellu problem b’ingress tal-ilma anke jekk il-propjeta’ tiegħu tikkonfina ma’ triq minn fejn jgħaddi ħafna ilma meta tinżel ix-xita (a’ fol 249 u a’ fol 271). Iżda il-Perit Joslyn Micallef li taħdem mal-Water Services tixhed li rappresentanti tal-Big Ben Interiors Ltd kienu qalulha li fil-post tagħhom kien hemm culverts għax ġieli kien daħlilhom ftit ilma imma ħafna anqas minn dak li daħal dak in-nhar tal-każ (a’ fol 268).

32. Meta l-Qorti għamlet aċċess fuq il-post kellha opportunita’ li tara dawn il-culverts. Minkejja li fil-bidu qal li qatt ma daħal ilma, Eugenio Gauci aktar tard għid ukoll li meta darba kellu problema simili kien xi 20 sena qabel.(a’ fol 285). Il-Perit Anthony Fenech Vella għid li “*there is the serious need to reestablish the building’s waterproofing system”.* (a’ fol 324 Emfaži

tal-Qorti). Meta dan il-Perit kien kontro eżaminat u ġie mistoqsi kienx hemm xi tip ta' membrane jew qatran ma ftakarx jew kien evażiv (a' fol 343, tergo u 342). Għalkemm dan il-Perit kien il-Perit tal-binja, kull ma seta' għid hu li dak iż-żmien li sar il-bini il-probabilita' li hemm konkors (a' fol 345).

33. Minn naħa l-oħra l-Perit Joslyn Micallef tikkonkludi hekk: *“...il-konkluzjoni tiegħi kienet li l-propjeta' m'għandhiex membrane ghax kieku ma kienx ha jidhol dik il-kwantita' ta' ilma u la kien hemm diga' kazijiet fejn dahal l-ilma minn qabel jigifieri ukoll għandhom sistema ta' culverts, s'intendi kienu jafu li l-binja tagħhom hija suggettibbli li jidhol l-ilma”* (a' fol 275). Fil-waqt il-Perit David Vassallo għall-konvenuta Aġenzija jispjega li meta l-aġenzija tagħmel ix-xogħolijiet huwa dejjem l-obbligu tas-sid ta' fond li jara li għandu xi xorta ta' protezzjoni bħal ma hi membrane jew qatran u mhux ta' min ikun qiegħed jagħmel it-triq (a' fol 357 tergo u 358).

34. Issa Art 97(1) tal-Kap 10 tal-Liġijiet ta' Malta jiddisponi s-segwent:

“Fil-bini ta' kull dar jew ta' biċċa minn dar, is-sid kif ukoll il-bennej u l-arkitett li jkunu mqabbdin mix-xogħol, għandhom, kemm-il darba r-regolamenti msemmijin fl-artikolu 102 ma jkunux jiddisponu xort'oħra, iħarsu r-regoli li hemm fil-paragrafi li ġejjin:

(a) (i) f'kull ħajt, jew meta l-ħajt ikun imtella' minn ġewwa bil-vojt skond il-paragrafu (b) ta' dan is-subartikolu, sew fil-qoxra ta' ġewwa kemm ukoll f'dik ta' barra, għandu jkun hemm saff ta' asfalt, folji taċ-ċomb, madum magħmul żgħieg, jew materjal ieħor li minnu ma jinfidx

l-umdu, approvat mill-Bord tas-Servizzi Ġenerali jew ordnat fir-regolamenti hawn fuq imsemmija;

(ii) il-wiċċ ta' fuq ta' dan is-saff għandu jkun għoli mill-anqas għaxar ċentimetri fuq l-invell tat-triq, jekk il-ħajt ikun imiss ma' triq, jew tal-bitħa ,jekk ikun imiss ma' bitħa, jew mal-invell tal-artta' taħt iċ-ċangar, meta jkun hemm, tal-kamra fil-pjan terran, jekk il-ħajt ikun ta' ġewwa".

35. Huwa minnu li dak li jirrikjedi dan l-artikolu huwa b'referenza għall-umdu iżda huwa minnu ukoll li din il-protezzjoni hija meħtieġa ukoll biex ma jkunx hemm perkolazzjoni ta' ilmiet. Fis-**Sentenza fl-ismijiet Gasan Mamo Insurance Limited -vs- Doreen Vella et** , li tittratta dwar ħsarat ikkaġunati bħala riżultat ta' ingress ta' ilma f'fond sottostanti għall-fond fejn ġie riskontrat difett f'xi kanna tal-ilma li kienet mirduma fil-ħajt, il-Qorti tal-Appell irriteriet hekk in propositu:-

*"Ma jista' qatt ikun dubitat in linea ta' principju generali illi kull sid ta' bini hu prezunt li għandu taht il-kontroll u disponibilita` tieghu mhux biss l-istruttura ut sic imma wkoll l-impjanti u l-installazzjonijiet ta' go fih. Gie ritenut għaldaqstant minn din il-Qorti kif presjeduta illi "huwa għalhekk prezunt illi kull wiehed iwiegeb għall-hsara kagjonata anke minn dawn l-impjanti u installazzjonijiet taht il-kontroll tieghu. Li jfisser allura illi jissussisti d-dover ta' kontroll u ta' kustodja adegwata ta' dawn il-hwejjeg li fuqhom is-sid jew detentur għandu l-poter materjali." (Ara ukoll **Sentenza fl-ismijiet Giovanni Vella et -vs- Michael Cilia, Appell mit-Tribunal għal Talbiet Żgħar, 23 ta' Ġunju, 2004**).*

36. Dan it-tagħlim jista jigi estiż għall-każ li għandha quddiemha din il-Qorti fis-sens, li s-Socjeta' Big Ben Interiors Ltd kellha l-obbligu li tieġu ħsieb il-ħajt li daħal l-ilma minnu. Il-culverts ta' xorta permanenti fil-basement, li rathom anke l-Qorti waqt l-aċċess, huma kjarment indikattivi li l-ilma minn dan il-ħajt kien jippenetra regolarment, ovyament mhux bl-istess saħħa tal-incident mertu tal-kawża. Is-Socjeta' Big Ben Interiors Ltd jidher li kienet kuntenta li tillappazza b'dan il-mod minflok tagħmel l-interventi neċċessarji u effettivi biex ilma ma jidħol xejn u forsi kien f'dan il-kuntest li l-Perit Anthony Fenech Vella għamel is-suggeriment li "*there is the serious need to reestablish the building's waterproofing system*". (a' fol 324 Emfaži tal-Qorti).

37. Apparti li l-Qorti ma tħossx li hija affidabbli x-xhieda ta' Eugenio Gauci, tagħmel referenza għal dak li jgħallmu l-awturi "*In questo modo, il danneggiato è gravato soltanto dall'onere di dimostrare l'esistenza del rapporto eziologico tra la cosa e l'evento del danno, mentre sul convenuto grava l'onere di provare l'esistenza di un fattore, estraneo alla sua sfera soggettiva, idoneo ad interrompere quel nesso causale*" (**Cass. 13 ta' Frar, 2002, Nru. 2075 u ara ukoll Franzoni, Le Obbligazioni da Fatto Illecito, Ed. Utet, 2004 p. 292**).

38. Għalhekk meta din il-Qorti qieset iċ-ċirkostanzi kollha waslet għall-konklużjoni li s-Socjeta' Galletta rnexxielha tipprova li l-fatt li s-Socjeta' Big Ben Interiors Ltd naqset li tieġu ħsieb dan il-ħajt, dan il-fatt kien jeżorbita mill-isfera ta' responsabbilta' tagħha taħt il-liġi, imma mhux sal-punt li

għandha tkun eżonerata mir-responsabbilita' tal-akkadut, iżda tisser biss li għandhom ikunu applikati d-dettami taht artikolu 1051 tal-Kodiċi Ċivili li jiddisponi hekk:

“Jekk il-parti li tbat l-ħsara tkun b’nuqqas ta’ prudenza, ta’diliġenza jew ta’ ħsieb ikkontribwiet jew tat okkażjoni għall-ħsara, il-qorti, fil-likwidazzjoni tal-ammont tad-danni li għandhom jitħallsu lil dik il-parti, tiddeċidi, fid-diskrezzjoni tagħha, f’liema proporzjoni din tkun ikkontribwiet jew tat okkażjoni għall-ħsara li batiet, u l-ammont tad-danni li għandu jitħallas lilha mill-persuni l-oħra li jkunu dolożament jew bla ma riedu ikkontribwew għal dik il-ħsara, jiġi mnaqqas f’dik il-proporzjoni”.

39. Għalhekk sabiex ikun hemm kontribuzzjoni għall-ħsara, jeħtieġ – “(a) *li jkun hemm att ta` negligenza da parti tal-persuna li tkun batiet il-ħsara. Kif inghad fil-kawza “Sacco et noe vs Bonnici” irid ikun hemm konkors ta’ htijiet: dik tal-konvenut u dik tal-attur*” (ara **Sentenza tal-Appell Ċivili tad-19 ta’ Frar 1962 – Kollez. XLVII.I.10**). U “(b) *li din in-negligenza tal-persuna li tkun batiet il-ħsara tkun ikkontribwiet jew tat okkazjoni għall-ħsara.*” (ara **Sentenza fl-ismijiet Bugeja noe -vs- Borg tal-Prim`Awla tal-Qorti Ċivili tal-11 ta’ Mejju 1983**).

40. Issa l-Qorti trid tagħmilha ċara, li dak li qed tgħid mhux li li kieku kien hemm xi xorta ta’ protezzjoni l-incident kien ikun ikun evitat kompletament, iżda li l-ħsara kienet tkun anqas u konsegwentement hekk ukoll id-danni. Għalhekk il-Qorti qed tattribwixxi 40% kontributorjeta’ lis-Socjeta’ Big Ben Interiors Ltd għall-ħsara li giet ikkawżata bl-akkadut mertu tal-kawża.

41. Bħala danni, lil din il-Qorti jirrisultalha b'mod ċar, mhux biss mill-provi iżda anke mill-għadd ta' rapporti presentati, li l-ammont ta' ħsarat huma dawk li qed ikunu mitluba mis-Socjeta' Attriċi. Dan ifisser, li fid-dawl ta' dak fuq spjegat, l-ammont li hija responsabbli għalih is-Socjeta' Galletta huwa dak ta' mija u dsatax-il elf erbgħa mija u tmienja u għoxrin punt ħamsa u għoxrin tal-ewro (€119,428.25).

Decide

Għaldaqstant din il-Qorti qed taqta' u tiddeċiedi l-Kawża bil-mod segwenti:

Tilqa l-ewwel talba u tiddikjara lis-Socjeta' Galletta Construction Ltd għall-ħsarat ikkawżati kif fuq spjegat.

Tilqa' it-tieni u t-tielet talba filwaqt li tillikwida danni fl-ammont ta' mija u dsatax-il elf erbgħa mija u tmienja u għoxrin punt ħamsa u għoxrin tal-ewro (€119,428.25).

Bl-ispejjes kwantu għal tlieta minn ħames partijiet ($3/5$) għas-Socjeta' Galletta Construction Ltd u kwantu għar-rimanenti tnejn minn ħames partijiet ($2/5$) għas-Socjeta' Attriċi.

Imħallef Toni Abela

Deputat Registratur